https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.48

УДК 347.736 UDC

МЕХАНІЗМИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ СУДОВОЇ САНАЦІЇ

MECHANISMS OF JUDICIAL CONTROL BY JUDICIAL REHABILITATION

Юлія ТАТІК

аспірантка

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (Київ)

Yulia TATIK

Post Graduate Student

State organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine” (Kyiv)

https://orcid.org/0009-0005-9860-5108

У статті здійснено комплексний аналіз механізмів судового контролю в межах процедури судової санації, яка є одним із ключових інструментів відновлення платоспроможності підприємства без припинення його господарської діяльності. Судова санація, як одна з процедур, що регулюються Кодексом України з процедур банкрутства, спрямована на забезпечення фінансової стабільності суб’єкта господарювання під контролем господарського суду та інших учасників провадження. Дослідження акцентує увагу на сутності судового контролю, його етапах та практичних механізмах реалізації, а також на ролі суду у забезпеченні балансу між інтересами боржника, кредиторів та інших зацікавлених осіб.

Окрему увагу приділено аналізу правових засад відкриття провадження у справі про банкрутство, затвердження плану санації, призначення арбітражного керуючого (керівника санації), контролю за дотриманням прав кредиторів, моніторингу виконання плану санації та розгляду заяв і клопотань учасників справи. Підкреслено, що ефективність процедури фінансового оздоровлення значною мірою залежить від активної ролі суду у перевірці законності плану санації, оцінці його реалістичності, а також від здатності суду оперативно реагувати на порушення чи зміни обставин у процесі реалізації плану.

Розглянуто порядок призначення арбітражного керуючого, його повноважен-

The article provides a comprehensive analysis of the mechanisms of judicial control within the framework of the judicial rehabilitation procedure, which is one of the key tools for restoring the solvency of an enterprise without terminating its economic activity. Judicial rehabilitation, as one of the procedures regulated by the Code of Bankruptcy Procedures of Ukraine (CUB), is aimed at ensuring the financial stability of a business entity under the control of the commercial court and other participants in the proceedings. The study focuses on the essence of judicial control, its stages and practical mechanisms for implementation, as well as the role of the court in ensuring a balance between the interests of the debtor, creditors and other interested parties.

Particular attention is paid to the analysis of the legal principles of opening bankruptcy proceedings, approving the rehabilitation plan, appointing an arbitration manager (rehabilitation manager), monitoring compliance with creditors' rights, monitoring the implementation of the rehabilitation plan and considering applications and petitions of the participants in the case. It is emphasized that the effectiveness of the financial rehabilitation procedure largely depends on the active role of the court in verifying the legality of the rehabilitation plan, assessing its realism, as well as on the court's ability to promptly respond to violations or changes in circumstances during the implementation of the plan.

ня та відповідальність, а також критерії, які суд враховує при розгляді заяв та клопотань у межах процедури санації. Особливо наголошено на значенні моніторингу виконання плану санації, який є дієвим інструментом контролю за фінансовими та операційними показниками підприємства та запобігання зриву процедури. Зазначено, що належне інформування учасників провадження, зокрема кредиторів, а також надання суду звітності про стан реалізації плану є важливими умовами підвищення ефективності фінансового оздоровлення.

Судовий контроль у процедурі санації розглянуто як багаторівневий процес, що включає не лише перевірку законності та обґрунтованості дій боржника й арбітражного керуючого, але й забезпечення прозорості процедури, виявлення ризиків та захист прав усіх учасників. За підсумками аналізу автор доходить висновку, що посилення судового контролю та вдосконалення правозастосовної практики сприятиме підвищенню ефективності санації, зменшенню кількості процедур ліквідації та стимулюванню збереження робочих місць і підприємницької активності.

Ключові слова: судовий контроль, судова санація, банкрутство, фінансове оздоровлення, господарський суд, план санації, арбітражний керуючий, керівник санації, відновлення платоспроможності, права кредиторів

The procedure for appointing an arbitration manager, his powers and responsebilities, as well as the criteria that the court takes into account when considering applications and petitions within the rehabilitation procedure are considered. The importance of monitoring the implementation of the rehabilitation plan, which is an effecttive tool for controlling the financial and operational indicators of the enterprise and preventing the disruption of the procedure, is particularly emphasized. It is noted that proper informing the participants in the proceedings, in particular creditors, as well as providing the court with reports on the status of the plan's implementation are important conditions for increasing the effectiveness of financial rehabilitation.

Judicial control in the rehabilitation procedure is considered as a multi-level process that includes not only verifying the legality and reasonableness of the actions of the debtor and the arbitration manager, but also ensuring the transparency of the procedure, identifying risks and protecting the rights of all participants. Based on the results of the analysis, the author concludes that strengthening judicial control and improving law enforcement practice will contribute to increasing the efficiency of reorganization, reducing the number of liquidation procedures, and stimulating the preservation of jobs and entrepreneurial activity.

Keywords: judicial control, judicial rehabilitation, bankruptcy, financial rehabilitation, commercial court, rehabilitation plan, arbitration manager, rehabilitation manager, restoration of solvency, creditors' rights

Механізми судового контролю судової санації є ключовими елементами процесу відновлення платоспроможності боржника в межах процедури банкрутства. Судова санація — це одна з процедур, яка передбачає виведення підприємства зі стану фінансової кризи без припинення його діяльності під контролем суду та інших учасників провадження.

Нині дослідження судового контролю процедури санації є актуальною темою у правовій науці, зокрема в контексті процедур банкрутства. В Україні та за її межами цим питанням займалися як вчені-правознавці, так і практики в суміжних галузях. Серед авторів, які досліджували або були дотичними до проблематики судового контролю під час санації можна віднести Р. І. Грешко, який досліджував економіко-правові аспекти фінансової санації

підприємств, зокрема в контексті судових процедур [1, с. 10-11], І. С. Ніколаєва та Д. Мандичева, чиї роботи, присвячені проблемам банкрутства, де розглядаються також аспекти судового контролю в процедурах санації підприємств [2, с. 67; 3, с. 88], Л. І. Грабован, що аналізувала судовий контроль у процедурах банкрутства та механізми забезпечення прав кредиторів [4, с. 4], Ю. Кабенок, яка у роботах приділяла увагу судовому контролю над арбітражними керуючими під час санації [5, с. 72], І. А. Бутирська, в роботах якої розглядаються функції судів у процедурі відновлення платоспроможності [6, с. 110], С. Масловського, який вивчав господарського роль суду та баланс між захистом прав кредиторів і відновленням платоспроможності боржника [7, с. 111], Р. Полякова, який порівнював документи і рекомендації щодо процедур банкрутства, зокрема і щодо судового контролю під час санації [8, с. 152] та інші.

Базовим нормативним документом щодо ролі суду та механізмів контролю є Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) [9]. Саме він визначає основні механізми судового контролю судової санації. До них відносяться: відкриття провадження та затвердження санації судом; призначення арбітражного керуючого (керівника санації); контроль за дотриманням прав кредиторів; моніторинг виконання плану санації; розгляд заяв та клопотань учасників справи; припинення або продовження процедури санації.

Відкриття провадження у справі про банкрутство є першим процесуальним кроком, коли суд офіційно починає розгляд справи про неплатоспроможність боржника. Господарський суд за заявою кредитора, боржника або уповноважених органів відкриває провадження у справі про банкрутство. Суд аналізує: наявність заборгованості; фінансовий стан боржника; дотримання вимог до подачі заяви. Відкриття провадження дає старт всім правовим процедурам, включаючи: введення мораторію на задоволення вимог кредиторів; запровадження обмежень на розпорядження майном; можливість переходу до санації або ліквідації.

Після цього відбувається затвердження санації судом. Судова санація являє собою процедуру, що передбачає фінансове оздоровлення підприємства з метою уникнення ліквідації. Для цього розробляється план санації, який має містити: заходи щодо відновлення платоспроможності (реструктуризація боргів, інвестиції, продаж активів тощо); термін виконання плану; права і обов'язки сторін; гарантії для кредиторів. План має бути погоджено зборами кредиторів та арбітражним керуючим (керівником санації). Лише після погодження план подається до суду.

Господарський суд при затвердженні санації виконує визначений перелік дій: перевірка законності плану; оцінка реальності заходів санації; затвердження або відмова у затвердженні плану. Суд може зобов'язати внести зміни до плану або призначити повторний розгляд плану санації.

Після затвердження плану санації всі сторони (учасники справи) зобов'язані його виконувати, а суд контролює дотримання умов та хід реалізації плану. Завдання господарського суду у цьому механізмі полягає в тому, що на нього покладається контроль за: захистом прав кредиторів, забезпеченням справедливості процедур, запобіганням зловживанням, стимулюванням реального оздоровлення суб'єкта господарювання, а у разі невиконання плану має бути застосовано перехід до ліквідації. Затвердження санації господарським судом є ключовим моментом, коли суд дає "зелене світло" на план відновлення платоспроможності під своїм контролем та перевіряє законність і реалістичність заходів, запропонованих у плані санації.

Призначення арбітражного керуючого (керівника санації) в Україні є чітко регламентованим процесом, який відбувається в межах справи про банкрутство відповідно до КУзПБ. Арбітражний керуючий є незалежною особою, яка має спеціальну ліцензію та право здійснювати управління майном боржника, а під час санації організовує та контролює реалізацію плану оздоровлення суб'єкта господарювання. Керівник санації є різновидом арбітражного керуючого, який призначається саме для проведення процедури санації. Арбітражний керуючий може бути призначений у кількох випадках на стадії: розпорядження майном (тимчасовий керуючий); санації (керівник санації); ліквідації (ліквідатор).

Призначення арбітражного керуючого (керівника санації) відбувається за рішенням господарського суду, який розглядає справу про банкрутство. Пропозиції щодо кандидатури можуть запропонувати суду збори кредиторів. У разі, коли збори кредиторів не визначили кандидатуру, то господарський суд призначає керівника санації самостійно із числа осіб, які мають відповідний статус. Для цього особа повинна мати чинний сертифікат арбітражного керуючого; відповідати кваліфікаційним вимогам; не мати конфлікту інтересів; мати досвід роботи, якщо це передбачено конкретною процедурою. Рішення про призначення арбітражного керуючого керівником санації суд виносить у формі ухвали, де визначаються його повноваження, обов'язки та межі відповідальності.

До повноважень керівника санації відносяться: організація реалізації плану санації, управління майном боржника (повністю або частково, залежно від рішення суду), звітування перед судом та кредиторами, вжиття заходів для відновлення платоспроможності, подання заяви до суду щодо укладення, розірвання або визнання недійсними договорів, право ініціювати зміни до плану санації. У випадках порушення арбітражним керуючим законодавства чи неналежного виконання обов'язків та/чи за рішенням зборів кредиторів господарський суд може його замінити. Заміна може відбуватися за власною ініціативою у разі загрози інтересам боржника чи кредиторів, коли арбітражний керуючий подав заяву про припинення повноважень.

Контроль господарським судом за дотриманням прав кредиторів є одним із ключових елементів судового захисту у сфері банкрутства, санації та загальної діяльності боржників, зокрема під час господарських спорів. Цей контроль забезпечує баланс між інтересами кредиторів, боржників і суспільства, а також сприяє захисту економічних прав учасників господарських відносин.

Господарський суд здійснює контроль за дотриманням прав кредиторів шляхом прийняття заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, що дозволяє кредиторам ініціювати процедуру захисту своїх прав. При затверджені реєстру вимог кредиторів суд також перевіряє обґрунтованість заявлених вимог. Не виходить за межі цього і контроль за діяльністю арбітражного керуючого, який відповідає за забезпечення інтересів кредиторів. При ухваленні рішень щодо санації або ліквідації господарський суд враховує максимально можливе задоволення вимог кредиторів.

Контроль господарським судом за дотриманням прав кредиторів є невід'ємною частиною забезпечення стабільності господарського обороту, запобігання зловживанням з боку боржників та реалізації принципу верховенства права. Суд не тільки розглядає спори, а й активно запобігає ухиленню боржників від виконання зобов'язань перед кредиторами.

Моніторинг виконання плану санації є ядром процесу судового контролю, аналізу та оцінки заходів, передбачених планом фінансового оздоровлення (санації) суб'єкта господарювання, з метою забезпечення його відновлення платоспроможності та запобігання банкрутству. Для забезпечення моніторингу мають бути розроблені показників контролю: фінансові (ліквідність, платоспроможність, рентабельність) та операційні (обсяги виробництва, собівартість, ефективність використання ресурсів), – а для здійснення необхідно обрати ті чи інші заходи, як от: тимчасові етапи реалізації окремих заходів визначення відповідальних осіб/підрозділів формування санаційної комісії або призначення антикризового керівника розподіл відповідальності за окремі напрями плану санації регулярне збирання та аналіз інформації щомісячні або квартальні звіти про фінансові та операційні результати звірка фактичних показників із запланованими оцінка ефективності виконання плану виявлення відхилень від планових показників аналіз причин невиконання або затримки заходів прогноз подальшого стану підприємства коригування плану санації (за потреби) внесення змін до графіку чи змісту заходів прийняття додаткових антикризових рішень узгодження змін із кредиторами або судом (у випадку судової санації) проміжне та підсумкове інформування зацікавлених сторін кредитори, власники, органи державного регулювання надання звітності щодо виконання ключових показників/

Інструментами моніторингу задля судового контролю плану санації можуть стати фінансова звітність (баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про рух грошових коштів тощо), управлінська звітність, графіки реалізації планових заходів, аудиторські перевірки, зовнішній незалежний моніторинг (у випадку наявності обов'язкових нормативних вимог).

Суд шляхом проведення моніторингу реалізує такі завдання: забезпечення прозорості процесу санації; своєчасне виявлення ризиків і проблем; збереження довіри кредиторів і інвесторів; підвищення шансів на успішне фінансове оздоровлення суб'єкта господарювання. За необхідності господарський суд може ініціювати додаткові перевірки чи ревізії.

Розгляд заяв та клопотань учасників справи судової санації є важливим процесом у процедурі фінансового оздоровлення підприємства, яка здійснюється у межах провадження у справі про банкрутство згідно з законодавством України, зокрема КУзПБ.

Види заяв та клопотань, що можуть подаватися до господарського суду у справі про судову санацію: заяви про затвердження або внесення змін до плану санації, скасування або призупинення окремих заходів санації, оскарження дій арбітражного керуючого або боржника; клопотання про продовження строку санації, залучення нових інвесторів або фінансування, припинення санації та визнання боржника банкрутом; інші процесуальні заяви та клопотання, пов'язані з перебігом справи.

Порядок подання та розгляду заяв та клопотань, що можуть подаватися до господарського суду у справі про судову санацію: подаються письмово до того господарського суду, що розглядає справу про банкрутство; мають містити обґрунтування, посилання на законодавство та докази; розгляд здійснюється на підготовчих або судових засіданнях із викликом зацікавлених осіб; рішення за підсумками розгляду формалізується в ухвалі.

Фактори, які має оцінити господарський суд при розгляді заяв та клопотань: відповідність заяв та клопотань законодавству, вплив на ефективність виконання плану санації, баланс інтересів кредиторів та боржника, потенційний вплив на збереження підприємства та робочих місць, фінансова доцільність запропонованих заходів, реалістичність строків та можливість відновлення платоспроможності. За результатами розгляду господарський суд може відмовити у задоволенні клопотань, які суперечать плану санації або законодавству, або може призначати експертизи, залучати фахівців, проводити додаткові перевірки фактів, зазначених у зверненнях. Процес розгляду заяв та клопотань у справі судової санації становить велику долю контролю, корекції та адаптації процедури фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання. Він дозволяє оперативно реагувати на зміну обставин, захищати права учасників справи та підвищувати шанси на успішне завершення санації.

За результатами судового контролю суд може: завершити процедуру санації, якщо суб'єкт господарювання відновив платоспроможність, продовжити термін санації, якщо є підстави або прийняти рішення про перехід до ліквідації у разі невиконання плану.

Уцілому маємо висловити власну думку, що судовий контроль за процедурою судової санації боржника спрямований на запобігання зловживанням та забезпечення балансу інтересів боржника й кредиторів.

Посилання:

1. Грешко Р. І. Фінансова санація промислових підприємств: Автореф. дис… канд. екон. наук: спец. 08.00. 08 «Гроші, фінанси і кредит». Тернопіль, 2008. 20 с.

2. Ніколаєв І. С. Концентрація майнових спорів за участю боржника у справі про банкрутство, як інструмент судового контролю за поведінкою боржника та інструмент підвищення ефективності процедур банкрутства. Забезпечення транспарентності (прозорості) процедур банкрутства в Україні, 2021. С. 66-71.

3. Мандичев Д. Судовий контроль у процедурі банкрутства фізичних осіб. Публічне право. 2021. № 3. С. 88-95.

4. Грабован Л. І. Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства: Автореф. дис… канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Одеса, 2017. 26 с.

5. Кабенок Ю. Участь арбітражного керуючого у справі про банкрутство (неплатоспроможність). Law of Ukraine/Pravo Ukraini. 2021. № 4. С. 71-83.

6. Бутирська І. А. Функції господарського суду у справі про банкрутство. Вісник господарського судочинства. 2015. № 4. С. 106-111.

7. Масловський С. Повноваження суду першої інстанції в провадженні у справі про банкрутство. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 12. С. 108-112.

8. Поляков Р. Порівняльно-правовий аналіз Типового закону Юнсітрал про транскордонну неспроможність 1997 р. із регламентами ЄС 2000 та 2015 рр. про процедури неспроможності як основоположних міжнародних джерел регулювання процедури транскордонної неспроможності. Law of Ukraine/Pravo Ukraini. 2023. № 5. С. 143-164.

9. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. Законодавство України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n860 (дата звернення 01.04.2025).

Статтю було подано	04.04.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	18.04.2025	The article was accepted